

Březen 2026

Proměna evropského bezpečnostního uspořádání po roce 2022

Karel Sál

Shrnutí

Evropa se nachází v období zásadní proměny bezpečnostního prostředí. Ruská agrese proti Ukrajině, rostoucí geopolitické napětí i proměny transatlantických vztahů zpochybňují dosavadní předpoklady evropské stability. Tento text analyzuje, jak se mění role NATO a Evropské unie, jaké nové výzvy formují evropskou bezpečnostní architekturu a jaké scénáře dalšího vývoje připadají v úvahu. Ukazuje, že budoucí stabilita Evropy bude záviset nejen na schopnosti reagovat na aktuální hrozby, ale především na dlouhodobé strategii, koordinaci a politické vůli jednotlivých států.

Hlavní body

- Ruská invaze na Ukrajinu ukončila představu stabilní Evropy bez rozsáhlé mezistátní války. NATO posílilo kolektivní obranu, rozšířilo se o Finsko a Švédsko a více se zaměřilo na předsunutou obranu a vyšší výdaje na obranu. Zároveň Evropská unie prohloubila obrannou spolupráci a posílila svou roli geopolitického aktéra.
- NATO zůstává hlavním garantem kolektivní obrany, zatímco EU Alianci doplňuje v oblasti odolnosti, obranného průmyslu a boje proti hybridním hrozbám. Debata o strategické autonomii se posunula k pragmatičtějšímu přístupu – větší evropská odpovědnost v rámci NATO, nikoli mimo něj.
- Válka na Ukrajině ukázala potřebu věrohodného odstrašení, společenské odolnosti a silné obranné průmyslové základny. Česká republika hraje aktivní roli v podpoře Ukrajiny, posilování východního křídla NATO a rozvoji evropské obranné spolupráce. Zároveň zůstávají klíčové stabilní transatlantické vztahy.

Úvod

Evropská bezpečnostní architektura prošla od roku 2022 zásadní proměnou, a to především v důsledku plnohodnotné ruské invaze na Ukrajinu v únoru 2022. Tento zlomový okamžik ukončil představu z období po studené válce, že rozsáhlý mezistátní konflikt v Evropě je nepravděpodobný.

Zároveň Evropa čelí hybridním hrozbám, kybernetickým útokům, energetické krizi, technologickým změnám i nestabilitě na Blízkém východě, kterou posiluje konflikt mezi USA a Izraelem na jedné straně a Íránem na straně druhé. Proměňuje se také globální rozložení sil. Tyto faktory vedly k úpravě strategického postavení NATO, urychlily obrannou spolupráci v rámci Evropské unie a zintenzivnily debaty o podobě transatlantických vztahů a strategické autonomie.

Tento text se zaměřuje na to, jak se evropská bezpečnostní architektura od roku 2022 změnila, a hodnotí dlouhodobé dopady na spolupráci mezi NATO a EU. Analyzuje také roli České republiky při posilování kolektivní obrany v Evropě, zkoumá budoucnost transatlantických vztahů v kontextu měnící se politické dynamiky a věnuje se možnostem i limitům strategické autonomie EU. Závěrem se zabývá poučeními z války na Ukrajině a otázkou, jak vyvážit rostoucí výdaje na obranu s domácími ekonomickými tlaky.

Proměna evropské bezpečnostní architektury od roku 2022

Ruská invaze na Ukrajinu zásadně změnila vnímání hrozeb v Evropě. Strategická koncepce NATO z roku 2022 označila Rusko za „nejvýznamnější a nejpřímější hrozbu“ pro bezpečnost spojenců (NATO, 2022: 4). To představuje výrazný odklon od dřívějších formulací, které Rusko vnímaly jako potenciálního strategického partnera.¹ Invaze zároveň vedla k bezprecedentní jednotě v rámci NATO i EU, posílila kolektivní obranu a urychlila vojenskou adaptaci.

Jednou z nejviditelnějších změn je rozšíření NATO. Dosavadní rozšiřování aliance v jihovýchodní Evropě² doplnilo rozšíření na severu. Finsko vstoupilo do NATO v dubnu 2023, následované Švédskem v březnu 2024. Tím se výrazně posílilo severní křídlo aliance a Baltské moře se podle některých analytiků proměnilo v „jezero NATO“ (Wills, 2025). Rozšíření sice posílilo odstrašení, zároveň ale prodloužilo přímou hranici NATO s Ruskem, což zvyšuje strategickou složitost.

NATO zároveň přešlo od strategie odstrašení prostřednictvím hrozby odvety k posílené předsunuté obraně. Na summitech v Madridu (2022) a Vilniusu (2023) se spojenci dohodli na rozšíření sil vysoké připravenosti na více než 300 000 vojáků a na posílení mnohonárodních bojových uskupení ve střední a východní Evropě (NATO, 2022). Výrazně vzrostly také výdaje na obranu. Řada členských států se zavázala dosáhnout nebo překročit hranici 2 % HDP (SIPRI, 2024).

Současně Evropská unie podnikla významné kroky v oblasti obranné integrace. Evropský mírový nástroj (EPF) byl využit k financování vojenské pomoci Ukrajině, což představuje posun v bezpečnostní politice EU (Evropská rada, 2023). Strategický kompas, přijatý v roce 2022, poskytuje rámec pro posílení krizového řízení, odolnosti a obranných schopností EU (Evropská služba pro vnější činnost, 2022). Válka tak urychlila proměnu EU z primárně ekonomického aktéra na aktéra s výraznější geopolitickou rolí.

¹ „Spolupráce mezi NATO a Ruskem má strategický význam, protože přispívá k vytváření společného prostoru míru, stability a bezpečnosti.“ (NATO, 2010: 30)

² Albánie a Chorvatsko v roce 2009, Černá Hora v roce 2017 a Severní Makedonie v roce 2020.

Dlouhodobé dopady na spolupráci NATO a EU

Prostředí po roce 2022 ještě více potvrdilo klíčovou roli NATO jako základního pilíře kolektivní obrany v Evropě. Závazky vyplývající z článku 5 zůstávají nejvyšší bezpečnostní zárukou pro evropské státy, zejména pro ty na východním křídle aliance. Evropská unie se však stále více profiluje jako doplňující aktér. Zaměřuje se především na vojenskou mobilitu, rozvoj obranného průmyslu, sankční politiku a posilování odolnosti vůči hybridním hrozbám.

Spolupráce mezi NATO a EU se prohloubila, zejména v oblastech kybernetické obrany, boje proti hybridním hrozbám a ochrany kritické infrastruktury (NATO, 2023). Přesto přetrvávají institucionální překryvy a politické rozdíly. Debata o „strategické autonomii“ odráží odlišné názory členských států na rovnováhu mezi evropskou soběstačností a závislostí na transatlantickém partnerství.

Z dlouhodobého hlediska se evropská bezpečnost pravděpodobně stane více vrstevnatou. NATO bude zajišťovat tvrdé odstrašení a kolektivní obranu, zatímco EU posílí odolnost, ekonomickou bezpečnost a koordinaci obranného průmyslu. Úspěch tohoto modelu bude záviset především na politické soudržnosti a dlouhodobých investicích.

Strategická role České republiky

Česká republika jako stát ve střední Evropě s historickou zkušeností s ruskou dominancí vystupuje jako silný podporovatel Ukrajiny a posilování východního křídla NATO. Praha poskytla Ukrajině významnou vojenskou pomoc a prosazuje důsledné sankce vůči Rusku (Vláda ČR, 2023).

Do budoucna by se Česká republika měla soustředit na tři klíčové role. Za prvé, v letech 2026–2029 udržet výdaje na obranu nad úroveň 2 % HDP a pokračovat v modernizaci ozbrojených sil, včetně investic do protivzdušné obrany, těžké techniky a kybernetických schopností. Za druhé, může působit jako diplomatický „most“ uvnitř EU – podporovat pragmatickou obrannou spolupráci a zároveň zachovat primární roli NATO vedeného USA. Za třetí, Česká republika může přispět k posílení obranné průmyslové spolupráce, zejména v oblasti výroby munice a odolnosti dodavatelských řetězců.

Vzhledem ke své geografické poloze i historické zkušenosti má Česká republika jak morální, tak strategickou motivaci podporovat dlouhodobé zapojení Západu ve východní Evropě. Její aktivní role posiluje nejen vlastní bezpečnost, ale i stabilitu celé Evropy.

Posilování transatlantických vztahů

Transatlantické vztahy zůstávají pro bezpečnost Evropy nepostradatelné. Spojené státy poskytují klíčové schopnosti, včetně jaderného odstrašení, strategické přepravy, zpravodajských kapacit a vyspělých vojenských technologií. Zároveň však proměnlivá politická dynamika v USA – včetně opakujících se debat o sdílení zátěže a o strategickém zaměření na oblast Indo-Pacifiku – vytváří určitou nejistotu ohledně dlouhodobého amerického závazku (Brands, 2022).

Vzkaz Donalda Trumpa evropským lídrům byl zcela jasný: pokud chtějí posílit transatlantické vztahy, musí evropské státy převzít větší odpovědnost za vlastní obranu. Vyšší výdaje na obranu, rozvoj schopností a spravedlivější sdílení zátěže posilují důvěryhodnost Aliance. Zároveň může hlubší strategické sladění podpořit strukturovaný dialog o nových technologiích, bezpečnosti dodavatelských řetězců a politice vůči Číně.

Institucionalizovaná spolupráce mezi NATO a EU spolu s bilaterálními iniciativami může zmírnit dopady politických výkyvů. Silnější a schopnější Evropa v rámci NATO Alianci neoslazuje, ale naopak zvyšuje její dlouhodobou udržitelnost.

Strategická autonomie EU: ambice a limity

Koncept strategické autonomie EU zůstává sporný. Francie dlouhodobě prosazuje větší evropskou obrannou nezávislost (nejde o nic nového, sahá to už do éry Charlese de Gaulla), zatímco státy střední a východní Evropy zdůrazňují nenahraditelnou roli NATO a Spojených států (Howorth, 2019).

Válka na Ukrajině ukázala jak potřebu, tak limity strategické autonomie. Na jedné straně se Evropě podařilo snížit energetickou závislost na Rusku a posílit obrannou spolupráci. Na straně druhé se vojenská pomoc Ukrajině ve velké míře opírá o podporu Spojených států.

Pragmatický přístup chápe strategickou autonomii nikoli jako oddělení od NATO, ale jako schopnost jednat v případě potřeby a zároveň smysluplně přispívat v rámci Aliance. Investice do společných nákupů, rozvoje obranného průmyslu a sil rychlého nasazení mohou posílit evropskou důvěryhodnost, aniž by oslabily transatlantickou soudržnost.

Vyvažování obranných výdajů a domácích priorit

Rostoucí výdaje na obranu se odehrávají souběžně s inflací, energetickou transformací a tlakem na sociální výdaje. Vlády proto musí zvyšování vojenských rozpočtů srozumitelně vysvětlovat domácímu publiku. Klíčová je transparentní komunikace o bezpečnostních hrozbách i o ekonomických přínosech investic do obranného průmyslu.

Výdaje na obranu by neměly být vnímány jako nutný kompromis, ale spíše jako pojistka proti nestabilitě. Zároveň je důležitá efektivita a koordinace, aby nedocházelo k duplicitám. Společné nákupy a finanční nástroje na úrovni EU mohou snížit náklady a zároveň zvýšit účinnost (Evropská rada, 2023).

Dlouhodobě udržitelné investice do obrany vyžadují politickou shodu a podporu veřejnosti. Právě demokratická legitimita posiluje strategickou odolnost.

Závěr

Od roku 2022 se evropská bezpečnostní architektura posunula od předpokladu kooperativní bezpečnosti k obnovenému důrazu na odstrašení a kolektivní obranu. NATO znovu potvrdilo svou klíčovou roli, zatímco Evropská unie rozšířila své geopolitické a obranné aktivity. Česká republika jako aktivní člen NATO i EU hraje významnou roli při posilování východního křídla, podpoře Ukrajiny a rozvoji evropských obranných kapacit.

Dlouhodobá stabilita evropské bezpečnosti bude záviset na efektivní spolupráci a doplňování rolí mezi NATO a EU, na udržitelných transatlantických vztazích, pragmatickém přístupu ke strategické autonomii a investicích do odolnosti. Válka na Ukrajině ukázala, že mír nelze považovat za samozřejmost. V čím dál více multipolárním a nestabilním světě zůstávají základem bezpečnosti evropská jednota, věrohodné odstrašení a demokratická odolnost.

Zdroje

- Brands, H. (2022). *The Twilight Struggle: What the Cold War Teaches Us about Great-Power Rivalry Today*. New Haven: Yale University Press.
- European Council (2023). *The European Peace Facility*. Brussels: Council of the European Union. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/european-peace-facility/>
- European External Action Service (2022). *A Strategic Compass for Security and Defence*. Brussels: EEAS.
- Freedman, L. (2023). *Command: The Politics of Military Operations from Korea to Ukraine*. London: Allen Lane.
- Government of the Czech Republic (2023). *Czech Support for Ukraine*. Prague: Office of the Government.
- Howorth, J. (2019). *Strategic Autonomy in European Defense: Progress or Pipe Dream?* Washington, DC: CSIS.
- NATO (2010). *NATO 2010 Strategic Concept*. Lisbon: North Atlantic Treaty Organization
- NATO (2022). *NATO 2022 Strategic Concept*. Madrid: North Atlantic Treaty Organization.
- NATO (2023). *NATO–EU Cooperation Factsheet*. Brussels: NATO Public Diplomacy Division.
- SIPRI (2024). *Trends in World Military Expenditure 2023*. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute. https://www.sipri.org/sites/default/files/2024-04/2404_fs_milex_2023.pdf
- Wills, S. (2025). *The Baltic: A NATO Lake With Crocodiles*. CEPA. Publ.: December 1st, 2025. <https://cepa.org/article/the-baltic-a-nato-lake-with-crocodiles/>

Autor

KAREL SÁL

Analytik

Karel Sál vystudoval politologii na Institutu politologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, kde v roce 2016 obhájil disertační práci s názvem Demokracie v krizi nezájmu: účinky využití internetových voleb ve volebním procesu vybraných zemí. Odborně se zabývá problematikou e-Governmentu, internetovými volbami a informační svobodou. Je autorem několika odborných článků, vystupuje na mezinárodních konferencích a je zakladatelem a editorem think-tanku e-politics.cz.

Vydavatel

INSTITUT PRO POLITIKU A SPOLEČNOST

Posláním Institutu je zkvalitňování českého politického a veřejného prostředí prostřednictvím profesionální a otevřené diskuse a vytvoření živé platformy, která pojmenovává zásadní problémy, vypracovává jejich analýzy a nabízí recepty pro jejich řešení formou spolupráce expertů a politiků, mezinárodních konferencí, seminářů, veřejných diskuzí, politických a společenských analýz dostupných celé české společnosti. Jsme přesvědčeni, že otevřená odborná diskuse a poznání podstaty a příčin jednotlivých problémů jsou nutným předpokladem jakéhokoli úspěšného řešení problémů současné společnosti.

Martinská 2, 110 00 Praha 1

+420 602 502 674

www.politikaspolecnost.cz

office@politikaspolecnost.cz